

Проф. др Живко ЂУРКОВИЋ

"ЈУНАЧКИ СПОМЕНИК" ВОЈВОДЕ МИРКА ПЕТРОВИЋА У ФУНКЦИЈИ ОСЛОБОЂЕЊА И РАЗГРАНИЧЕЊА ЦРНЕ ГОРЕ

Збирка епских пјесама "Јуначки споменик" војводе Мирка Петровића настала је последице крвавог Омер-пашиног похода на Црну Гору 1862. године. Турска је, да би прекинула рат, као један од услова тражила да се из Црне Горе уклони војвода Мирко. Упркос том апсурдном захтјеву, војвода Мирко ипак није напустио своју домовину нити је изгубио доминирајући уплив у вођењу спољне политике Црне Горе, а рат је завршен. Црна Гора је остала у границама које је европска комисија одредила по граховачкој бици из 1858. године.

Због чега је Турска испољила толики бијес, особито према војводи Мирку, и које су биле његове главне преокупације тих година, могу се наћи одређени одговори у и овој пјесничкој збирци. Зато је упутно указати на њен друштвено-историјски значај, поред тога што је она интересантна и са психолошког и са естетичког становишта. Дакако, необичан је и њен настанак.

Према свједочењу архимандрита Нићифора Дучића, војвода је "причао" пјесме, непрестано пушећи на симсију. Није их, дакле, како је било уобичајено, пјевао уз гусле, иако је вјешто на њима свирао. Дучић их је записао и објединио у збирку, али је у њеној концепцији аутор имао пресудну улогу. Потом је 1864. године збирка штампана на Цетињу. Дакле, за сваку пјесму и збирку у цјелини, пјесник је имао веома прецизне пропорционалне оквире, па је фабулирање у тим оквирима текло без застоја и падова.

Војводино пјесничко стваралаштво на личном плану представљало је врсту психолошког растерећења од силног притиска коме је претходних година био изложен. Упућенији читалац епике може такође да уочи двије доминантне војводине особине као пјесника: прву, да је сигурно овладао епском формулом, односно свим конститутивним елементима у стварању епске пјесме, и другу, да његове пјесме имају неке примарне изванлитерарне циљеве и задатке. Пошто сам у једном претходном раду писао о литерарности збирке,¹ овом приликом задржаћу се на њеним историјско-друштвеним назнакама и интенцијама.

Временски оквир ове збирке прецизно је омеђен са два Омер-пашина похода на Црну Гору, оним из 1852. године и оним из 1862. го-

¹ Предговор фототипском издању "Јуначког споменика" војводе Мирка Петровића, Подгорица 1997. године.

дине. Средином овога периода десила се и чувена граховачка битка, која је сјајном побједом црногорског оружја донијела, након вишевјековног ратовања, прво званично разграничење између Турске и Црне Горе. Међутим, ни та битка ни Омер-пашини походи нијесу били непосредни предмет војводиног пјевања. Истина, Дучић је, по допуштењу аутора збирке, уврстио у њу и своју пјесму о Омер-пашиним походима, а војвода се на граховачку битку осврнуо у више наврата пјевајући о другим догађајима.

Како тумачи Дучић, пјесник је, чувајући лично достојанство, избјегао да опјева ове крупне догађаје, будући да је у њима био главни црногорски војни стратег и најзаслужнији ратник побједник. Но, и поред тог неоспорно прихватљивог разлога и убјеђење да ће им други дати пјесничко освјетљење, да се наслутити па и показати да су и други разлози утицали да ове догађаје изостави из пјесничке опције и посвети се неким другим, који су у његовој визији имали незаобилазну улогу на реализацији ослободилачких тежњи Црне Горе.

Пјесник је из десетогодишњег ратовања одабрао и опјевао двадесет и осам мањих и већих борбених акција и пјесме насловио ратним терминима. Наиме, збирка садржи: осамнаест бојева, три удара, двије погибије, двије освете, једно четовање и један почетак ратовања. Уз то, опјевани догађаји су датирани хронолошки, онако како их прати историја: из 1852 - један; из 1855 - један; из 1857 - један; из 1858 - четири; из 1859 - један; из 1861 - девет; и из 1862 - једанаест. Као што се види, интензитет опјеваних догађаја концентрише се око три најзначајније године из овог ратног периода - 1858, 1861. и 1862. годину. Будући да је овим двјема посљедњим годинама пјесник посветио више од двије трећине пјесама, знак је да им је придавао највећи значај.

То је још очигледније ако се узме у обзир и локација опјеваних догађаја. Прва пјесма у збирци о погибији Булег-бега лоцирана је у Дуги; из 1855. године опјеван је почетак буне у Дробњацима; из 1857. године погибија Бећка Адиманића, опет у Дуги; четири догађаја из 1858. године дешавају се на Скадарском језеру, у Зупцима, Колашину и на Коловозу код Спужа; онај из 1859. године у Дуги и око Никшића; борбе из 1861. године одвијају се на Коловозу, Врањини, Дуги, Кусињу, Пилатовцима, Колашину и двије у Пиви; опјевани догађаји из 1862. године одиграли су се на Крњицима, у Дуги, Васојевићима, Ништицима, Медуну, Понорима, Граду никшићкоме, Пресједи и Дуги, Кити никшићкој, Новом Селу, Мартинићима и Шаранцима. Извјесно, борбе о којима пјесник пјева вођене су на свим гравитационим подручјима око ондашње Црне Горе, која су тежила да уђу у састав црногорске државе.

Оволико бојева и других борбених акција, нарочито концентрисаних у посљедње двије године тог дугог ратовања, упућују на закључак да разграничење, које је спроведено по граховачкој бици, није умирило ни задовољило ни Црну Гору ни прибрежна племена да прекину давно започете борбе. Посебно збирка, имплицитно или експлицитно, сугерише да је војвода Мирко у томе периоду био један од најзначајнијих

инспиратора настављања тих борби. Иако у њима директно не командује, пјевајући о тим догађајима, он се у свом пјесничком проседеу понаша као да је војни стратег.

За све опјеване догађаје тачно је назначен бројчани однос сукобљених страна из кога се види да су непријатељске снаге редовно бројније. Међутим, одвијање сукоба и коначни ефекти њиховог разрешења преокрећу тај однос у корист ослободилаца и турски губици су, поред неминовног пораза, и до десет пута већи. Успјех побједилаца опет се рангира бројчаним показатељима према броју погинулих и рањених. Очито, потврђује се чињеница, коју пјесник ни у једном моменту не испушта из вида - да су тактичке супериорности и неупоредиви хероизам ослободилаца основни фактори побједи.

Своје непоколебљиво увјерење и одушевљење аутор је, пратећи побједу за побједом, уинтегрисао на оригиналан начин у опјеване догађаје. Неријетко приказ тока борбе прекида сопственим покличом, као да не пјева из позиције окончаних бојева и као да није њихов непристрасни опсерватор, већ да је у самом процесу догађања када је само снажна вјера у побједу, али још непознат и стварни исход. Ево примјера: "Док ујутро јутро освануло, / А Турцима на зло акобогда!" Или: "Млош Тураках, а мало Србаљах, / Ал су бољи наши витезови!"

У овом смислу су завршнице пјесама најизразитији показатељи пјесникових опредјељења и далекосежних визија. Рецимо, чест завршетак у пјесмама старије епике: "То је било, не знам је ли било, / А ми, браћо, да се веселимо", пјесник преокреће у категоричну тврдњу: "То је било, истина је било!" У јемчењу иде још даље кад каже: "Ја сам био на Сађевац тврди / И гледао ову касапницу!" Или: "Ја сам био на Ком на планину, / Ту сам био очима видио!" Пјесник се не укључује у радостима побједи кад заврши пјесму стиховима: "Домаћине, дај ми чашу вина, / Ма доброга, а чашу од оке / Да наздравим старац јунацима" - већ је тај јуначки напитање у функцији окрепљења снага за даље борбе и освете.

Резултанта свих извојеваних и опјеваних побједи најизразитије је представљена у завршним стиховима пјесме "Бој на Новом Селу" из 1862. године. Парафразирајући и стихове Бранка Радичевића, пјесник закључује:

"Црна Гора, мајко од јунаках,
Која но се не бојиш Тураках,
Црна Гора, каменито сјење,
Српске круне драго си камење!"

Преокупиран мисионарством Црне Горе у ослободилачкој борби, он ће у посљедњој пјесми ове збирке "Бој на Шаранцима", попут пјесника визионара из првог српског устанка Филипа Вишњића, проширити своју опцију не само на ослобођење Херцеговине него и Босне. Та пјесма има изузетан и привилегован положај у збирци. Она је заправо због тог свог положаја инхерентна унутрашњем јединству и хронолошком слиједу датих пјесама. Наиме, на крају збирке, по принципу

хронолошке кохерентности, требало је да се нађе придодата пјесма архимандрита Н. Дучића - "Ратовање Омер-паше на Црну Гору", која панорамски сажима опјеване сукобе. Ипак, пјесма о боју на Шаранцима дошла је иза Дучићеве. Можда је прави разлог њеног положаја као завршнице садржан у чињеници што отвара ширу визију досега црногорске ослободилачке борбе.

Пјесма се, наиме, завршава овим стиховима:

"Сад се куну Турци на мунару,
Да већ неће прелазити Тару;
А Шаранци погледају Росну,
Како ћемо прегазити Босну!"

Овдје је свакако примаран посљедњи стих, јер је у "поглед" Шаранаца инфилтриран "поглед" Црне Горе, односно њеног пјесника као најизразитијег инспиратора тога "погледа". Крупне замисли војводе Мирка неће се тако лако реализовати. Показало се, ипак, да је добар дио тих замисли остварен великим ратом са Турском 1876-1878. године, када је Црна Гора постала независна држава, проширена са готово свим оним областима на којима су се водиле опјеване борбе.

Пјесме сакупљене у овој збирци дају одговор на питање - због чега је Турска била посебно кивна на војводу Мирка. Знаменити војвода није само изашао као побједник из битака које је водио тих година против Турске, већ је, као што је показано, у својим опасним плановима угрожавао позиције турске империје на ширим јужнословенским просторима, а то су показали и сви они крупни догађаји који су наступили послје пјесникове смрти. Турски политичари и војсковође још од граховачке битке тога су били свјесни. Али њихови покушаји да протјерају или убију војводу Мирка остали су пусте жеље.

"Јуначки споменик" војводе Мирка Петровића одиграо је још једну значајну друштвено-историјску улогу. Преко ове збирке добили су, са највишег мјеста у црногорској држави, легитимно признање сви главни актери и најзаслужнији људи и јунаци из те десетогодишње ратне драме. Јер, док су раније ту улогу обављали пјевачи и гуслари из појединих племена, те су признања остајала најчешће у локалним оквирима, овом збирком та признања добијају највиши државни и национални ранг. Њихова важност је утолико репрезентативнија што их изриче ако не владар а оно први војник и јунак тога доба.

Такође, будући да се књаз Данило није бавио књижевношћу, овом збирком војвода Мирко је наставио традицију књижевног стварања у владарској породици Петровић Његош. Заправо, он је у пјесничком стварању директни Његошев настављач. Иако без пјесничке генијалности Његошеве, он је ипак достојни пропагатор и афирматор ју-наштва, којему је Његош дао примарно мјесто у борби за слободу народа и достојанство човјека. Због тога Његошеви стихови у структури војводиног пјесмотворства не дјелују као страно тијело већ као органски срасли елементи виђења и визија пјесникових.

Живко БУРКОВИЧ

ГЕРОИЧЕСКИИ ПАМЈАТНИК БОЕБОДЫ МИРКА ПЕТРОВИЧА В
ФУНКЦИИ ОСВОБОЖДЕНИЯ И РАЗМЕЖИВАНИЯ ЧЕРНОГОРИИ
Реза́ме

Воевода Мирко Петрович продемонстировал этим сборником стихов, что, помимо военного и дипломатического талантов обладает и поэтическим даром, что показал своими прозведениями. Он эпически воспел около тридцати сражений периода десятилетней войны (1856-62), которые представляли собой важное звено в борьбе за окончательное освобождение и расширение Черногории в 1878 году.

Поэтические произведения воеводы возвеличают героев и геризм и таким образом являются свидетельством патриотических и этических черт черногорца - воина. Сборник был опубликован в Цетинье в 1864 году и представляет собой ясную поэтическую картину будущей независимости и свободы Черногории.

